

Телічко Н.А. Соціальне страхування України в кризових умовах розвитку / Н.А. Телічко // Історія освіти, науки і техніки в Україні: Матеріали ІХ всеукр. конф. молодих учених та спеціалістів (м. Київ, 22 травня 2014 р.) : - К., ФОП «Корзун Д.Ю.», 2014. - С. 301-303.

УДК 369:336

Н.А. Телічко,

к.е.н., доцент

кафедри фінансів, обліку та банківської справи

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

Проблеми соціального страхування та пенсійної реформи стають визначними у багатьох країнах світу. Оскільки вони охоплюють й забезпечують соціальними гарантіями та адекватним рівнем матеріального забезпечення велику кількість населення, і, поступово стать одним з самих значних факторів макроекономічної політики держави. Дана проблема загострюється під впливом демографічної, політичної та фінансової кризи, негативний вплив котрих концентрується на економічному механізмі функціонування системи соціального страхування у будь-якій державі. У зв'язку з цим, велику практичну та методологічну значимість набуває економічний аналіз ефективності різних моделей і видів систем соціального страхування й пенсійних систем та оцінка їх економічних механізмів (враховуючи їх адаптацію до різних зовнішніх факторів таких, як демографічна та фінансова криза), що й обумовлює актуальність даної теми дослідження.

Проблеми розвитку системи соціального страхування та пенсійного забезпечення активно досліджуються українськими та закордонними вченими. Зокрема в аспекті формування національної концепції їх реформування значний внесок внесли А. М. Авчухова, Л. М. Бабич, Л. І. Васечко, О. М. Пищуліна, О. П. Коваль, Н.А. Копилова, О. І. Крюков та ін. Значний внесок в дослідження проблем реформування пенсійного забезпечення внесли такі російські та зарубіжні вчені, як В.Баскаков, В.Роїк, А. Соловьев, Р. Хольцман, Р. Хинц, К. Дейкин. Разом з тим, методи й моделі аналізу систем соціального страхування й пенсійних систем, представлені у більшості праць, дозволяють вирішити лише окремі задачі. Тому доцільно систематизувати методи та моделі аналізу систем соціального страхування й пенсійних систем й оцінити вплив закордонного досвіду на соціальне забезпечення в Україні.

Проаналізувавши основні моделі та підходи до формування систем соціального страхування в провідних країнах, актуальним постає питання про їх використання в системі соціального захисту населення України.

Саме про врахування досвіду європейських країн з питань організації та надання соціальних послуг і залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги для реформування системи надання соціальних послуг в Україні прописано у «Плані заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» [1].

Однією з найрозвинених й необхідних складових системи соціального страхування у будь-якій країні є пенсійна система, або пенсійне забезпечення громадян. Раніше в Україні діяла радянська модель соціального страхування, при якій державі було відведено головну роль. Тобто за цією моделлю було передбачено повне соціальне забезпечення за рахунок держави. На відміну від світових систем соціального страхування та пенсійних систем, соціальне страхування в Україні має коротку страхову історію та знаходиться в процесі перехідного періоду до «трирівневої» системи пенсійного забезпечення із страховою основою. Крім того одночасно із пенсійним забезпеченням в межах системи соціального страхування реалізуються інші державні функції із соціального забезпечення громадян: щомісячні грошові виплати, додаткове забезпечення окремих категорій громадян, виплати за народження дітей та ін., які фінансуються за рахунок державного бюджету. Однак нажалі цей процес співпав у часі із світовою фінансовою та демографічною кризою, що навпаки ускладнює і без того важке її впровадження взагалі.

Обов'язкове пенсійне страхування в Україні забезпечує надання застрахованим особам трудових пенсій за віком, інвалідністю та у разі втрати годувальника. Забезпечення відбувається за рахунок обов'язкових страхових внесків роботодавців, приватних підприємців та фізичних осіб (які виконують роль страхувальників) до Пенсійного фонду України (ПФУ). За умови виникнення дефіциту бюджету ПФУ, нестача коштів задля виконання його обов'язків по виплатах пенсій компенсується за рахунок державного бюджету. Витрати Пенсійного фонду України протягом останніх років значно зростає, а їх частка у відсотках до ВВП, за даними європейської статистики, є однією з найвищих серед країн Європи.

Відтак наша держава витрачає на пенсійне забезпечення громадян близько 16 % ВВП, що за міжнародними стандартами є дуже значним показником, крім того він є найвищим у Європі. І прогнози, що надаються європейськими фахівцями є не дуже оптимістичними. Згідно цих прогнозів до 2050 року витрати на пенсійне забезпечення збільшаться майже на 50% у порівнянні із 2010 роком. Що в свою чергу вимагає негайного реформування системи соціального страхування в Україні, особливо це стосується вдосконалення пенсійної системи.

Причина кризи пенсійного забезпечення в Україні полягає у спаді виробництва, звуженні бази збирання страхових платежів (скорочення зайнятості в офіційному секторі економіки, приховане безробіття, затримка виплати заробітної плати, коли працівники не отримують її, а отже, не здійснюють відрахування на соціальне страхування, приховування фактичної чисельності зайнятих та їхньої фактичної заробітної плати, зайнятість у тіньовому секторі й ухиляння від сплати податків і страхових

платежів тощо). Однак навіть якби економіка була на належному рівні, а страхові платежі збиралися вчасно і в повному обсязі, система пенсійного забезпечення в Україні все одно потребувала б реформування. У державі стрімко наростає процес старіння населення, що вкрай негативно впливає на параметри солідарної (розподільчої) пенсійної системи [2].

Крім того є ще низка причин, які ускладнюють проведення пенсійної реформи - це чинники, що здебільшого знаходяться поза межами власне пенсійної сфери. Зокрема, незадовільний розмір пенсій обумовлено низьким рівнем офіційної заробітної плати, що є наслідком дії двох чинників економіко-правового характеру: значної частки неофіційної (тіньової) складової в економіці та низької продуктивності праці в офіційній економіці. Іншим чинником неекономічного характеру є «демографічна пастка», в якій знаходиться Україна [3].

Таким чином, сучасна система соціального страхування та пенсійна система України знаходиться у стані тривалої перебудови. На відміну від західних аналогів, котрі у продовж багатолітньої пенсійної практики вже обрали найбільш ефективні класичні економічні моделі, наша модель є багаторівневою та багатокомпонентною, і дотепер зберігає основні елементи радянської пенсійної традиції, хоча й намагається поєднувати ринкові механізми соціального та пенсійного забезпечення. Поки що для України залишається відкритим питання про те, яка саме модель соціального страхування буде найбільш адекватною для розвитку соціального захисту населення країни. Але вже сьогодні є очевидною необхідність активізації ролі держави, підприємств та самих громадян у фінансовому забезпеченні системи соціального страхування в нашій державі. Правильний та розумний підхід до вибору стратегії соціального страхування, який базуватиметься на національних традиціях і менталітеті нашої держави й особистому історичному та зарубіжному досвіді, а також відповідатиме всім реаліям сьогодення є важливішим завданням на шляху розвитку соціально-орієнтованої ринкової економіки. Від цього вибору залежить добробут громадян та майбутнє України, що обумовлює перспективи подальшого дослідження даної теми.

Література

1. План заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг // Розпорядження КМУ України від 30 липня 2008 р. № 1052-р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/208-2013-p/paran8#n8>. – Назва з екрану. - Дата звернення: 19.06.2013.
2. Кушнір Іван Соціальне страхування: пенсійне страхування / Іван Кушнір. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=53483>. - Назва з екрану. - Дата звернення: 17.06.2013.
3. Криза розподільчої пенсійної системи в Україні та напрями диверсифікації «пенсійного портфеля» : аналіт. доп. / О. М. Пищуліна, О. П. Коваль, А. М. Авчухова. – К.: НІСД, 2010. – 104 с.